

Magyar Pedagógiai Társaság

A tömegképzés pedagógiai kihívásai a felsőoktatásban

Tudományos konferencia Budapesten,
az ELTE Lágymányosi Parkjában
2002. szeptember 27-én

B. Virághalmy Lea

Tankönyv vagy kötelező irodalom?

Hozzászólás a Magyar Pedagógiai Társaság által "A tömegképzés pedagógiai kihívásai a felsőoktatásban" címmel rendezett konferencián 2002. szeptember 27-én az ELTE TTK látványosi egyetemi parkjában

Absztrakt:

Az elit- illetve a tömegképzés érdekes, speciális kérdésköre a szakirodalom-olvasás. Milyen formában lehet ezt számonkérni? Kötelezhető-e az oktató a hagyományos értelemben vett "tankönyv", netán könyvtározandó irodalomjegyzék kézbeadására, vagy támaszkodhat-e az előadásain elmondott és a hallgatók által jegyzetelt, majd utánaolvasott anyagra?

Kulcsszavak:

Magyar Pedagógiai Társaság, konferencia, neveléstörténet, neveléspolitikai, egyetemek, Magyarország, Európai Unió hatása

A XIX. századi párbaj kódex alapján csak az volt párbajképes, aki érettségizett. Gimnáziumi tanulmányokat azonban csak annak volt lehetősége végezni, aki mögött biztos, igényes polgári családi háttér vagy hathatós egyházi támogatás állt. De ez nem volt önmagában elegendő – tehetség és szorgalom is kellett hozzá. A képzés tehát két szinten folyt: nappal a tanteremben és este a kollégiumi vagy az otthoni közösségben. Ottlik

Géza „Iskola a határon” c. regényében ez a két sík élesen elkülönül egymástól, a schultzei nappalok és Merényiék éjszakájának képében. Emberformálás folyt itt a legmagasabb szinten, s végül Medve a koporsójában fekvé is katonatiszthez méltóan, finoman illesztette össze bokáját. De ahhoz, hogy eljusson idáig, önmagát is nevelnie kellett. Lázadása során igénye volt arra, hogy saját egyéniségét megőrizze, hogy katonanövendék társai közé vegyülve messziről, hátulról is felismerhető legyen sapkaviselete, a Medvesapó révén. Mindehhez tehát szükség volt a „tantervi képzésre” (ez Schultze és a tiszttanárok) és a társai között kialakult, sokszor brutális fegyelemhez szoktató, merev hierarchia tiszteletére, valamint saját akaratára. Ugyanennek a hármas filozófiának kellene érvényesülnie napjainkban is: az iskola, a család és környezet, valamint a benső igény erejének.

Ezen hármasság kialakításáért (ha kis mértékben is, de) felelős a pedagógus. „Az eszményi tanár” címmel annak idején magyardolgozatot íratott velünk dr. Zádor Andrásné a Toldy Ferenc gimnáziumban. Idézek akkori, Eötvös Loránd gondolatainak hatása alatt 1985-ben írott házi témazáróból: „A szorgalmas és önzetlen tanárt tanítványai nemcsak tudásáért, hanem jelleméért is tisztelik. Szeretetük és tiszteletük forrása annak a törekvésnek, hogy tanárukat tudásukban megközelítsék. A lelkiismeretes tanárnak a világról és a tudományról saját véleménye van, tetteiért maga felel. Önálló alkotó munkát végez, tapasztalatait, tudását igyekszik a lehető legjobban átadni – vagyis megtanít gondolkodni. Mert (idézem Eötvös Lorándtól) ‘mások eszmét is csak az képes hirdetni, akinek magának eszméi vannak’ (idézet vége). A jó tanár nemzeti hagyományainkat éppúgy számon tartja, mint a világ tudományos eredményeit. Mindig felkészül szakjának, vagy szakjainak beható tanulmányozására és széleskörű ismeretanyaga révén képes az abban való gondolkodásra, sőt az esetleges kérdések kielégítő megválaszolására. Ahhoz, hogy ezt a feladatát maradéktalanul ellássa, szükséges, hogy anyagi jóléte tisztán az állása által biztosítva legyen. A jó tanár csoportjának kitűnő ké-

pességű tanulóival szakkörök keretében külön is foglalkozik. A lelkiismeretes tanárnak törekedni kell arra, hogy ezekből a teendőkből minél többet megvalósítson, hiszen felelős a magyar értelmiségért, szellemi életünk színvonaláért. Ez kötelessége is, mivel (idézem Keresztury Dezsőt) ‘magyarnak lenni elsősorban szellemi magatartás, s nem vérségi elrendeltetés kérdése’. Ezzel be is fejezem 18 évesen írott és vallott, Eötvös Loránd iránt érzett tiszteletből fakadó 11 oldalas dolgozatom néhány részletének idézését. Akkor erre jeles osztályzatot kaptam, két év múlva, 1987-ben az ELTE Bölcsészkarán, szemináriumdolgozatként pedig általános derűltségre kettest, mivel (idézem) „szellemisége nem tükrözi a szocialista magyar pedagógia irányelveit”.

Számunkra akkor, egyetemistaként természetes volt, hogy a hallgatók (akik már biztosabb műveltséget, alapot kaptak az érettségi bizonyítvány megszerzésével) évközi előadásjegyzetelésüket vagy könyvalakú jegyzetüket rendszeresen „könyvtározással” egészítették ki. A könyvtári katalógushasználat (legalábbis humán területen) alaptevékenységgé vált, a szakirodalmi sajtó figyelésével, kocsmai megvitatásával egyetemben. Ez a fajta hozzáállás már magában hordozta az egy bizonyos kérdéshez való egyéni viszonyulás kialakulását. A „Z így, XY pedig úgy áll a kérdéshez, véleményem szerint pedig...” teljesen megszokott volt formula volt egy-egy kollokvium során. Így épült, fejlődött az önálló szemlélet, s tette lehetővé a szakdolgozat-íráshoz szükséges képesség csiszolását.

Napjainkban azonban a képzés átalakult. Egyre több, nemsokára talán már a fiatalok 50 százaléka fog a felsőoktatásban tanulni. Ez olyan szintű növekedés, hogy értelemszerűen azok, akik korábban főiskolákon végeztek, szereztek számukra jól használható gyakorlati diplomát, most tehetségükkel egyetemre kerülnek, megfosztódva ezáltal a gyakorlati tudnivalók megszerzésének lehetőségétől. Az egyetemek, főleg a tudományegyetemek ugyanis valójában kutatásra, magasabb szintű szintézisre törekednek

az oktatásban. De sokan nem ilyen hozzáállással rendelkeznek. Konkrétumra van szükségük, de belekényszerülnek egy olyan helyzetbe, hogy számukra nem profitálható anyagot hallgatnak éveken keresztül. Ezzel szemben a főiskolákra bekerülő hallgatók nem minden esetben alkalmasak biztos, értelmiséginek nevezett munkára és életre. Kedvesek, szimpatikusak, de alapvetően céljának nem megfelelő az, amit nekik az igen magas adónkból nyújt az állam. De nemcsak őket sújtja ez a lehetetlen helyzet: az egyetemi kutatók, oktatók nem tudnak úgy előadásaikban hangosan gondolkodni, ha a hallgatóság nem partner hozzá. A zártkörű folyóiratok és a cikkatalógusban 1995 óta fel nem dolgozott, ezért halott tanulmánykötetek kihasználatlansága miatt pedig sokszor számukra lehetetlen szintézist alkotni egy kérdés mai magyarországi tudományos megközelítéséről.

A cím tehát „Tankönyv vagy kötelező irodalom?” – nem is mertem már odaírni a harmadik lehetőséget: a szakirodalom-kutatást –, nem egy tárgyra, hanem a jövőnkre vonatkozó alapkérdés.

***Megj.:** A konferenciáról összefoglalót Patkós András jelentetett meg „A tömegképzés pedagógiai kihívásai a felsőoktatásban” címmel az [Új Pedagógiai Szemle 2002 novemberi](#), valamint a [Magyar Felsőoktatás 2002/10. számában](#).*